

Handleiding

'Goed Iepenbeheer'

Colofon

De handleiding Goed Iepenbeheer is een uitgave van de Bomenstichting en werd mede mogelijk gemaakt door:

Aequator Groen & Ruimte BV

BTL Bomendienst BV

Iepenwacht Fryslân

Iepenwacht Groningen

Iepenwacht Zuid-Holland

Nationale Bomenbank

redactie Schrijfburo Terwisscha & Wagenaar

vormgeving Ruitervorm

Inhoud

Hoofdstuk 1. De iep en de iepziekte	4
1.1 Nederland Iepenland	4
1.2 Gered, maar meer ook nog niet	5
1.3 Gezamenlijke aanpak	5
1.4 Wat is de iepziekte?	7
1.5 Herkennen van de iep(ziekte)	7
Hoofdstuk 2. Iepenbeleid toen en nu	8
2.1 Einde besluit bestrijding iepziekte	8
2.2 Voor nu: handen ineen	9
2.3 Handleiding als instrument	10
Hoofdstuk 3. Het belang van de iep voor Nederland	11
3.1 De iep, het landschap en de natuur	11
3.2 Iepen als verdediging tegen natuurgeweld	12
3.3 Iepen in het stedelijke gebied	12
Hoofdstuk 4. Iepenbeleid	13
4.1 Beleid in het belang van de iep	13
4.2 Iepenbeleid en overheidsbeleid	14
4.3 Goed Iepenbeleid	17
4.4 Iepenbeleid en handhaving	18
4.5 Iepenbeleid en grote terreinbeheerders	20
4.6 Iepenbeleid en kleinere particulieren	21
4.7 Iepenbeleid en juridische aspecten	21
4.8 Iepenbeleid en financiën	22
4.9 Iepenbeleid en herplant	23
4.10 Iepenbeleid en Iepenwacht®	23
Hoofdstuk 5. Handleiding Goede Praktijk	24
5.1 Algemeen	24
5.2 Inventarisatie en registratie iepenbestand	24
5.3 Controle op ziekteverschijnselen	25
5.4 Vellen zieke iepen	26
5.5 Onschadelijk maken iepenhout	29
5.6 Monitoring iepenspintkevers met feromoonvallen	30
5.7 Injecteren met Dutch Trig® (preventief)	30
5.8 Herplant van iepen	31

Hoofdstuk 1. De iep en de iepziekte

1.1 *Nederland iepenland*

Tot begin vorige eeuw bepaalde de iep (Ulmus of Olm) het beeld van het Nederlandse landschap en dan vooral de kuststrook. Miljoenen bomen groeiden langs dijken, wegen en rond boerderijen als windvangers en -brekers. De statige, inheemse loofboom deed het ook goed in dorpen en steden. Hij kan tegen een stootje, herstelt snel van verwondingen en groeit probleemloos op geplaveide en zware grond. Bovendien heeft hij een lichtdoorlatend bladerdek en kan hij zonder veel onderhoud honderden jaren oud worden. Geen wonder dat de sierlijke iep door de eeuwen heen uitgroeide tot de meest aansprekende en voorkomende boom in ons land.

Feest van herkenning

De iep (Ulmus of olm) is een loofboom die zo'n 30 meter hoog en 400 tot 600 jaar oud kan worden. De kroon groeit meestal naar boven toe breed uit. Iepen bloeien weinig opvallend, vroeg in het voorjaar en veel eerder dan het blad verschijnt. Het bloemdek is klein, groen en aan de slippen onderling vergroeid. Daarboven staan de meeldraden met paarse helmhokken en de stamper.

De zaden zijn afgeplat en hebben een brede gevleugelde rand. De bladeren zijn veernervig met een gezaagde bladrand. Ze lijken op die van de haagbeuk, ware het niet dat ze een ongelijke bladvoet hebben (zie foto).

1.2 *Gered, maar meer ook nog niet*

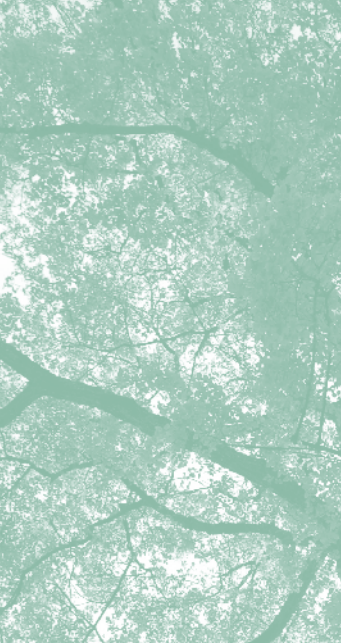
Het scheelde niet veel of de iep was definitief uit ons landschap en straatbeeld verdwenen. Dit als gevolg van de iepziekte die begin vorige eeuw voor het eerst van zich deed spreken en het iepenbestand in de daarop volgende decennia stelselmatig decimeerde. Zelfs zodanig dat men eind twintigste eeuw vreesde voor het voortbestaan van de oer-Hollandse boom. Gelukkig is de verspeiding van de ziekte inmiddels minder explosief dan dat hij was in de jaren 1991-2000. Niet alleen omdat er met name het afgelopen decennium veel is geruimd, zodat de ziekte zich minder snel kon uitbreiden, maar ook door de introductie van nieuwe, resistente variëteiten. Bovendien kwam er in 1992 een preventieve, biologische bestrijdingsmethode beschikbaar in de vorm van Dutch Trig®. De ziekte is echter nog niet overal onder controle. Alleen op plekken waar een gesloten gecoördineerde aanpak wordt gehanteerd, volgens goed iepenbeheer, is er sprake van een gecontroleerde situatie.

Niet minder belangrijk voor het voortbestaan van de boom is dat professionals hem hebben herontdekt. Dat is niet alleen goed nieuws voor de iep, maar ook voor talloze organismen als kevers, vlinders, mossen en paddenstoelen waarvoor de boom als gastheer optreedt.

1.3 *Gezamenlijke aanpak*

Het tij voor de iep is dus ten goede gekeerd. Alertheid, eenduidig beleid en een goede organisatiegraad blijven nodig om de iepziekte definitief een halt toe te roepen, en de herplant van de boom voortvarend aan te pakken.

In de provincies Friesland, Groningen en Zuid-Holland is daartoe in 2005, niet zonder succes, de Iepenwacht opgericht. In Friesland en Groningen werken overheden, natuurbeschermers en private beheerders samen aan een georganiseerde bestrijding van de iepziekte en herplant van nieuwe variëteiten. Deze gecoördineerde aanpak heeft in deze provincies geleid tot een terugdringing van de ziekte tot minder dan 1 procent. Niet in de laatste plaats dankzij het eenduidige beleid, de strak georganiseerde inspectie en de nauwe samenwerking met geselecteerde adviseurs en aannemers.

Taken Iepenwacht

De Iepenwachten in Friesland (Stichting Iepenwacht Fryslân), Groningen (Stichting Iepenwacht Groningen) en Zuid-Holland voeren de regie over de volgende taken:

	<i>Friesland</i>	<i>Groningen</i>	<i>Zuid-Holland</i>
Inspectie van (zieke) iepen	x	x	-
Saneren van zieke iepen	x	x	-
Herplant van iepen	x	x	-
Advisering	x	x	-
Preventieve bestrijding	x	x	-
Voorlichting	x	x	x
Meldpunt	x	x	x

1.4 Wat is de iepziekte?

De veroorzaker van de iepziekte is de schimmel *Ophiostoma ulmi* die zich via de houtvaten verspreidt. De boom reageert door het afsluiten van geïnfecteerde houtvaten waardoor de watertoevoer stagneert. Dit resulteert in het verwelken en uiteindelijk afsterven van de boom.

Verspreiding van de schimmelsporen vindt plaats via de iepen-spintkever of via wortelcontacten tussen een zieke en een gezonde boom. Verspreiding van iepziekte via wortelcontact vindt overigens alleen op latere leeftijd plaats. Het grootste probleem vormt de agressieve soort *Ophiostoma novo ulmi*, die in 1971 voor het eerst in Nederland werd gevonden. De aantasting verloopt bij deze schimmel sneller en radicaler.

1.5 Herkennen van de iep(ziekte)

Iedereen die een iep herkent, kan ook signaleren of de boom ziek is. Je herkent de iep aan de scheve (asymmetrische) bladvoet. Het logo van de Iepenwacht laat het blad mooi zien. Zoals goed te zien is, beginnen beide bladhalften niet op dezelfde plaats aan het bladsteeltje.

Normaal gesproken is het blad midden in de zomer fris en groen. Een aangetaste iep vertoont te vroeg herfstkleuren. Het blad verkleurt naar geel tot bruin en valt af. Het begint met één tak, maar kan zich in een paar weken verspreiden over de gehele kroon. Kenmerkend voor een zieke iep zijn verder de kale takken met nog één of twee verdorde blaadjes aan de uiteinden, de zogenaamde vaantjes.

Hoofdstuk 2. Iepenbeleid toen en nu

2.1 *Einde besluit bestrijding iepziekte*

In 1991 werd het Besluit bestrijding iepziekte buiten werking gesteld. Daarmee waren beheerders niet langer verplicht zieke iepen op te sporen, te rooien en te vernietigen. Tegelijkertijd verviel de taak van de Plantenziektkundige Dienst die de coördinatie van de opsporing, registratie en het onschadelijk maken van de zieke iepen verzorgde. Een taak die de afzonderlijke iepenbeheerders voortaan voor eigen rekening moesten nemen.

Hiermee kwam een einde aan de situatie waarin iepziekte zo goed als onder controle was. Sterker, de ziekte kon zich vanaf dat moment, door het ontbreken van de verplichting tot ruiming en een gecoördineerde aanpak, vooral in de kustgebieden weer sterk uitbreiden.

Iepenwacht en kennisoverdracht

Om de iepziekte een halt toe te roepen is in verschillende kustprovincies het initiatief genomen voor een meer gecoördineerde aanpak. Dit heeft geleid tot de oprichting van Stichting Iepenwacht Zuid-Holland (2002), Stichting Iepenwacht Fryslân (2005) en Stichting Iepenwacht Groningen (2005). Deze stichtingen stimuleren en coördineren de bestrijding van iepziekte. Behalve met de bestrijding, houden de stichtingen zich bezig met kennisbevordering en –verspreiding onder beheerders (o.a. gemeenten, natuurbestuurders, provincie, Rijkswaterstaat en particulieren). Een van de instrumenten die ingezet wordt is deze handleiding ‘Goed Iepenbeheer’.

NB: In Groningen en Friesland bestond van 1999 tot 2005 ook al een Iepenwacht. Dit was een samenwerkingsverband van verschillende partijen. In 2005/2006 is dit met de implementatie van Duurzaam Iepenbeheer omgezet naar een stichting.

2.2 Voor nu: handen ineen

Alleen wanneer alle iepenbeheerders de handen ineen slaan kan de iepziekte definitief worden teruggedrongen. In de praktijk betekent dit dat het verstandig is als alle iepenbeheerders een eenduidig beleid voeren en dat zij de bestrijding en het voorkomen van de iepziekte gecoördineerd en gecontroleerd ter hand nemen.

Belangrijk is dat elke beheerder erop kan rekenen dat zijn 'buurman' hetzelfde, effectieve beleid voert. Alleen dan kan het zo ontstane bestrijdingsnetwerk zich sluiten waardoor de iepziekte zich niet meer kan uitbreiden. Ander voordeel van een coherente en breed gedragen aanpak is dat men elkaar op de uitvoering en de effectiviteit van het uitgestippelde beleid kan aanspreken.

Bijkomend voordeel van een effectieve aanpak is dat de kosten van het rooien en vernietigen van de zieke iepen op termijn weer op een aanvaardbaar niveau komen te liggen. Ook zullen binnen afzienbare tijd de hoge kosten voor het opsporen en opruimen van zieke bomen tot het verleden behoren. Anders gezegd:

eenduidig iepenbeleid is in ieders belang.

2.3 Handleiding als instrument

Deze handleiding 'Goed Iepenbeleid' levert een bijdrage aan het beheersbaar maken en houden van de iepziekte. Voor uitvoerders is bovendien een handleiding 'Goede Praktijk' toegevoegd (hoofdstuk 5). Hierin staan aanwijzingen over hoe een praktische uitvoering van het iepenbeleid kan worden vormgegeven. Zaken als het inventariseren, rooien en onschadelijk maken van zieke iepen komen daarbij aan bod.

Hoofdstuk 3. Het belang van de iep voor Nederland

3.1 *De iep, het landschap en de natuur*

De ecologische hoofdstructuur (EHS) verbindt kleine, grote en versnipperde stukken (groene en natte) Nederlandse natuur met elkaar. Eén van de peilers van de EHS is de natuurbouw van hoofdhout- en nevenhoutsoorten, zoals ontstaan uit de oorspronkelijke landschapstypen en vegetatie.

Langs de Noordzee- en Waddenkust, van Zeeuws-Vlaanderen tot en met Groningen, komen iepen dominant voor. Niet in de laatste plaats omdat deze boomsoort het zilte klimaat goed verdraagt en de wind weerstand biedt.

Van de houtsoorten in het lage deel van Nederland is de iep veruit de sterkste en van oudsher meest voorkomende. Zonder de iep wordt het moeilijk om de kust afdoende te beplanten en beschermen tegen erosie. Bovendien zullen vele diersoorten zonder de iep moeilijk kunnen overleven. En dan hebben we het nog niet over de aantasting van het karakteristieke beeld van de kustprovincies waarin de iep alom vertegenwoordigd is. Ook blijven tal van kostbare beleidsnotities over landschaps- en natuurbeheer alleen overeind als er gezamenlijk voor het behoud van de iep wordt gestreden.

3.2 Iepen als verdediging tegen natuurgeweld

Klimatologische veranderingen, met gemiddeld hogere buitentemperaturen, zorgen ervoor dat de kans op orkanen en windhozen in Nederland toeneemt. Zonder begroeiing zullen de kustlijnen dan ook opschuiven. Andere vormen van kustverdediging vergen miljoeneninvesteringen en zijn minder natuurlijk en duurzaam.

Ook op het platteland en in de stad zorgen groeps- en laanbeplantingen van iepen voor de nodige onderbreking, beschutting, verfraaiing en klimaatregulatie. Hetzelfde geldt voor de bomen die langs grote plassen, meren en andere wateroppervlakten zijn geplant om luwte te creëren en het opstuwen van water, overstromingen en financiële schade te voorkomen.

3.3 Iepen in het stedelijke gebied

Zonder groen is een stad of dorp onleefbaar. Bomen zorgen voor luwte, camoufleren lelijke plekken, bieden tal van diersoorten onderdak én filteren het stof uit de lucht. Los daarvan zorgen ze voor de nodige, natuurlijke aankleding en houden ze grond en water vast.

Er zijn maar weinig bomen die binnen de bebouwde kom, vaak in verharding, gedijen. De iep is zo'n boom die onder moeilijke omstandigheden groeit en bloeit. Hij kan goed tegen beperkte ruimte, vergt weinig onderhoud en kan probleemloos honderden jaren oud worden. Problemen als allergieklachten door pollen, of plakkerige afscheiding vanwege grote aantallen luizen komen bij de iep niet of nauwelijks voor.

Hoofdstuk 4. Iepenbeleid

4.1 *Beleid in het belang van de iep*

De onderbouwing, waarom ‘Goed Iepenbeleid’ voor het bestrijden van de iepziekte zo noodzakelijk is, beperkt zich niet alleen tot cultuurhistorische- en natuurwaarde. Zij richt zich vooral op de hoofdrol die iepen toebedeeld hebben gekregen door de natuur zelf en door ruimtelijke (groen)inrichters en groenbeheerders in met name de kuststreken en stedelijke gebieden. Daarnaast spelen de kosten ook mee. Goed beheer is goedkoper dan de ziekte op z’n beloop te laten (*zie kader*).

Goed iepenbeheer goedkoper dan niets doen

De uitvoering van goed iepenbeheer is een uitstekende maatregel om te bezuinigen. Uit diverse onderzoeken is immers gebleken dat een zorgvuldige en consequente iepziektebestrijding goedkoper is dan de ziekte op zijn beloop te laten. Ook in de praktijk van de Iepenwachten in Groningen en Friesland wordt dit aangetoond. Hier is de uitval van iepen door iepziekte in 10 jaar tijd gedaald van ruim 10% naar minder dan 1%. Dat scheelt vele duizenden bomen per jaar. Daarmee worden dus veel kosten voor het kappen van zieke iepen en de aanplant en verzorging van nieuwe jonge bomen voorkomen.

In elke iep in stad en landschap is geïnvesteerd; deze bomen hebben dan ook een kapitaalwaarde. Die kan worden getaxeerd door de Nederlandse Vereniging van Taxateurs van Bomen (NVTB). Bij schade aan bomen is dit gebruikelijk en breed geaccepteerd.

Het achterwege laten van goed iepenbeheer met als gevolg een grotere uitval van iepen is dus eigenlijk een vorm van kapitaalvernietiging.

In planologische ontwikkelingen en natuurplannen is de iep opgenomen als onmisbaar onderdeel van de hedendaagse ecologische infrastructuur en de verdediging van ons land tegen natuurgeweld. Ook zorgen iepen voor een natuurlijk evenwicht in stedelijke gebieden.

4.2 *Iepenbeleid en overheidsbeleid*

Goed iepenbeleid staat of valt bij de inpassing hiervan in beleidsvelden die zich met de leefomgeving bezig houden. Denk vooral aan het landschapsbeleidsplan, het groenstructuurplan en de diverse ruimtelijke ordenings- en bestemmingsplannen.

Wanneer het iepenbeleid ingebed wordt in deze plannen worden toekomstige problemen voorkomen. Deze plannen dienen immers als sturingsmechanisme in de vormgeving van onze woon- en leefomgeving. Als hierin wordt vastgelegd hoe men met bomen in het algemeen en iepen in het bijzonder moet omgaan (in stand houden, handhaven en herplanten), worden technische en financiële verrassingen in de toekomst voorkomen.

Hiernaast moet in de APV of Bomenverordening een ‘artikel boomziekten’ (zie *kader pag. 16*) worden opgenomen. Dit artikel regelt het opsporen, rooien en onschadelijk maken van zieke bomen of bomen die als broedboom dienst doen. Dit artikel verbiedt ook het in bezit hebben van ongeschild potentieel broedhout.

Het ‘artikel boomziekten’ omvat alle iepen die in deze gemeente staan, dus ook de iepen op particuliere terreinen en

die buiten de bebouwde kom. Het artikel maakt het mogelijk op te treden wanneer er ergens in de gemeente zieke iepen worden getraceerd. Het artikel heeft echter alleen zin, wanneer het ook wordt gehandhaafd. Bovendien is het belangrijk dat de gemeente over financiële middelen beschikt om het beleid te kunnen uitvoeren en het artikel te kunnen handhaven.

Door het artikel op te nemen in de APV of Bomenverordening van de gemeente, wordt er een begin gemaakt met de effectieve bestrijding van iepziekte binnen de gemeente. Op hetzelfde moment wordt er een goed signaal afgegeven richting buurgemeenten.

Een voorbeeld (model) van een Bomenverordening is verkrijgbaar bij de Bomenstichting in Utrecht (www.bomenstichting.nl/winkel). Hierin staat hoe een bomenverordening eruit kan zien. De verordening kan worden aangepast aan de geldende omstandigheden, waardoor een goede basis voor het gemeentelijke bomenbeleid ontstaat.

Modelartikel APV: 'Bestrijding van boomziekten'

- 1 *Indien zich op een terrein één of meer bomen bevinden die naar het oordeel van Burgemeester en wethouders gevaar opleveren van verspreiding van een boomziekte of voor vermeerdering van de ziekteverspreiders, zoals insecten, is de rechthebbende, indien hij daartoe door Burgemeester en wethouders is aangeschreven, verplicht binnen de bij aanschrijving vast te stellen termijn:
  - de houtopstand te vellen
  - conform richtlijnen van de gemeente de gevelde houtopstand direct zodanig te behandelen dat verspreiding van de boomziekte wordt voorkomen.*
- 2 *Het is verboden gevelde bomen of delen daarvan voorhanden of in voorraad te hebben of te vervoeren, indien het een boomsoort betreft die de desbetreffende boomziekte kan verspreiden.*
- 3 *Burgemeester en wethouders kunnen vergunning verlenen van het onder het tweede lid van dit artikel gestelde verbod.*
- 4 *Het niet voldoen aan de in het eerste lid bedoelde aanschrijving biedt een basis voor de toepassing van bestuursdwang, waarbij de noodzakelijke werkzaamheden, voor risico en voor rekening van aangeschrevene, door of namens de gemeente kunnen worden verricht.*

Voor alle beheerders

Deze handleiding 'Goed Iepenbeleid' is handig voor alle bomenbeheerders. Zo kan ook een provincie een 'artikel boomziekten' in haar verordeningen, omgevingsplannen en structuurplannen opnemen. Daarmee wordt het beleid tot het in stand houden van de iep steeds beter en breder afgedekt. Gemeenten kunnen hun plannen in dat geval ophangen aan de provinciale raamplannen.

4.3 *Goed Iepenbeleid*

We hebben de mond er van vol, maar wat verstaan we eigenlijk onder 'Goed Iepenbeleid'. We zetten het even puntsgewijs onder elkaar.

- Opname 'artikel boomziekten' in APV of Bomenverordening
- Implementatie nieuw beleid
- Voorlichting geven aan:
  - bestuur en politiek
  - publiek
  - ambtelijke dienst
- Inventarisatie huidig iepenbestand
- Effectieve controle op:
  - zieke iepen
  - broedhout
  - iepenhoutverwerking
- Een goede registratie van:
  - in het gebied voorkomende iepen
  - eventueel aanwezige iepenspintkevers (via monitoring)
  - zieke iepen
- Het beschikbaar stellen van financiële middelen voor:
  - controle iepenbestand
  - controle op aanwezigheid kevers via feromoonvallen
  - rooien en onschadelijk maken zieke iepen op gemeentelijk terrein
  - herplant
  - rooien en onschadelijk maken zieke iepen bij particulieren
  - preventief beschermen iepen
  - kwaliteitsborging keten.

4.4 Iepenbeleid en handhaving

Het werken met ‘Goed Iepenbeleid’ is een stap in de goede richting, maar nog niet voldoende. Wanneer het ‘artikel boomziekten’ in de APV of Bomenverordening is opgenomen, moet deze ook worden gehandhaafd. Dus een regelmatige controle, wat zoveel wil zeggen als het signaleren van de symptomen van de iepziekte, is een vereiste. Deze controle kan gelijktijdig met de boomcontrole van de overige bomen worden uitgevoerd.

Niet alleen de iepen op gemeentegrond dienen gecontroleerd te worden, maar ook de particuliere bomen. Dus, alle iepen binnen en buiten de bebouwde kom. Daarnaast is het verstandig om direct een scheiding aan te brengen tussen klonale (gekweekte) iepen en veldiepen (zaailingen) .

Wanneer er een zieke iep wordt gemeld die eigendom is van de gemeente, is de gemeente verplicht deze boom te rooien en het hout te vernietigen of ongeschikt te maken voor de iepenspintkever, waarbij de stobbe direct ingesmeerd moet worden met een daarvoor geschikt bestrijdingsmiddel. Dat ligt wat moeilijker als er een zieke iep op particulier terrein staat. Conform het ‘artikel boomziekten’ moet de eigenaar aangeschreven worden met het verzoek de boom binnen 10 werkdagen te rooien en het hout te vernietigen of ongeschikt te maken voor de iepenspintkever. Ook in dit geval moet de stobbe direct ingesmeerd worden met een daarvoor geschikt bestrijdingsmiddel. Voor broedbomen geldt een termijn van slechts 3 werkdagen.

In Friesland neemt de Stichting Iepenwacht Fryslân dit de aangesloten organisaties uit handen. Ook stemt ze een en ander, inclusief de afstandsverklaring, af met de eigenaar van de iep.

Handhaving bestaat uit het volgende traject:

- 1 Constateren zieke boom
- 2 Melden bij de Iepenwacht/gemeentelijke groendienst
- 3 Eigenaar in kennis stellen van de zieke iep en aangeven hoe te handelen
- 4 Deze aanzegging via een schrijven van het college van B en W laten bekrachtigen
- 5 De iep binnen 10 werkdagen na dagtekening van het schrijven verwijderen, broedbomen binnen 3 werkdagen
- 6 Binnen 3 dagen, na de in punt 5 genoemde termijn, opnieuw controleren.

Wanneer de zieke iep is verwijderd is het vervolgtraject:

- 1 Controleren of werkzaamheden naar behoren zijn uitgevoerd
- 2 Controleren waar het iepenhout, dikker dan 4 centimeter, is gebleven
- 3 Controleren waar en hoe het (overige) iepenhout is vernietigd/onschadelijk gemaakt.

Wanneer de zieke iep niet is weggehaald:

- 1 Opnieuw aanzeggen via een schrijven van B en W, dat de zieke iep nu binnen 3 dagen moet zijn verwijderd
- 2 Aangeven wat er gebeurt als men in gebreke blijft
- 3 Bij het in gebreke blijven bestuursdwang gebruiken en de zieke iep op kosten van de eigenaar door of in opdracht van de gemeente laten rooien en vernietigen.

De hiervoor geschetste trajecten laten zien dat er het nodige in werking moet worden gezet om de zieke iepen te kunnen rooien. Wanneer er voldoende medewerking is, zijn de kosten navenant laag. Wanneer er meerdere keren moet worden aangezegd, kunnen de kosten echter behoorlijk oplopen. De gemeente moet hierop voorbereid zijn. Dit kan door een strak en eenduidig iepenbeleid te voeren maar ook door de kosten realistisch in te schatten.

4.5 Iepenbeleid en grote terreinbeheerders

Van grote terreinbeheerders weten we dat ze niet allemaal hetzelfde beleid voeren bij het bestrijden van de iepziekte. Dat kan echter wel afgedwongen worden wanneer gemeenten hierover een politiek besluit nemen. Terreinbeheerders moeten zich aan zo'n democratisch besluit conformeren.

Toch moet er rekening mee worden gehouden dat deze organisaties niet direct over de middelen beschikken om het iepenbeleid uit te voeren. Ze werken immers vaak met subsidies die in het kader van landschapsbeheer worden verstrekt. Het toewijzen van deze middelen aan de iepziektebestrijding moet met de subsidiegever (ministerie van LNV, provincie) worden afgestemd. Dit beleidsontwikkelingproces kan, bijvoorbeeld via de APV, worden gestuurd en versneld.

Samenwerking is belangrijk

In Friesland werken natuurbeheerders Staatsbosbeheer en It Fryske Gea samen in de Stichting Iepenwacht Fryslân. Alle werkzaamheden met betrekking tot het iepenbeheer worden gezamenlijk afgestemd, gecoördineerd en uitgevoerd. Wel zo gemakkelijk en effectief.

4.6 Iepenbeleid en kleinere particulieren

De APV gaat ervan uit dat particulieren zelf verantwoordelijk zijn voor het verwijderen van zieke iepen en ook zelf de kosten betalen. Bij grotere aantallen kan dit een behoorlijke kostenpost betekenen. Onverlet de bevoegdheden van de gemeente is het belangrijk om hier rekening mee te houden en waar mogelijk op te anticiperen.

De Iepenwachten proberen de verwijderingskosten voor particulieren tot een minimum te beperken. Gemeenten kunnen besluiten deze kosten geheel of gedeeltelijk te vergoeden. Zo'n regeling zou kunnen gelden voor alle particulieren die geen landschapsbeherende taak hebben. Een dergelijke benadering valt zeker te verdedigen. Wanneer de particuliere iepen adequaat worden geruimd, zal de iepziekte zich minder snel uitbreiden. Met alle kostenvoordelen van dien.

Gemeenten zullen hierin hun eigen koers moeten bepalen en communiceren. In de praktijk blijkt dat veel gemeenten de verwijderingskosten geheel of gedeeltelijk vergoeden.

4.7 Iepenbeleid en juridische aspecten

Met behulp van de APV kunnen eigenaren van iepen worden gedwongen zieke iepen te ruimen. Blijft de eigenaar in gebreke, dan kan de gemeente de iep(en) op kosten van de eigenaar (laten) verwijderen.

Particuliere eigenaren kunnen wel bezwaar aantekenen. In dat geval is een gang naar de rechter onvermijdelijk. Het komt

echter zelden voor dat een dergelijk proces volledig wordt doorlopen. Meestal wordt vooraf geschikt.

Het mag duidelijk zijn dat de juridische basis wankel wordt wanneer het iepenbeleid lankmoedig en selectief wordt gehandhaafd. In de ogen van de rechter is er dan snel sprake van willekeur. Des te meer reden om een helder en consequent beleid te voeren.

Het kan dus nodig zijn dat het beleid opnieuw door de gemeenteraad wordt onderstreept en vastgelegd. Daarmee wordt als het ware een nieuwe start gegeven aan het handhavingsbeleid.

4.8 Iepenbeleid en financiën

Ook het reguliere iepenbeheer kost geld. Deze kosten kunnen aanzienlijk oplopen wanneer de iepziekte onvoldoende wordt bestreden.

Het is dus belangrijk om de ziektebestrijding adequaat ter hand te nemen en hiervoor, en voor de handhaving van het iepenbeleid, voldoende budget te reserveren. Bij het ramen van de benodigde financiële middelen moet met de volgende posten rekening worden gehouden: beleidsvoorbereiding, inventarisatie, beleidshandhaving, opsporen en onschadelijk maken van zieke bomen, gegevensrapportage en preventieve behandeling.

Bedenk dat aansluiting bij een bestaande iepenwacht goedkoper is dan individueel beleid en dat efficiënt bestuur voordeliger uitpakt dan niets doen.

4.9 Iepenbeleid en herplant

Het afgelopen decennium zijn er veel iepen ziek geworden en geroid. De opengevallen plekken werden vaak herplant met andere boomsoorten, waardoor het karakteristieke beeld van de iep uit ons landschap en stadsbeeld dreigde te verdwijnen.

De laatste jaren signaleren we gelukkig een kentering. Niet in de laatste plaats door de komst van resistente variëteiten, maar ook door een hernieuwde belangstelling voor de iep bij (landschaps)inrichters, kwekers en hoveniers. Tevens is gebleken dat andere boomsoorten, op de locaties die van oudsher aangeplant waren met iepen, het minder goed doen dan hun karakteristieke voorgangers.

4.10 Iepenbeleid en Iepenwacht®

De Iepenwacht® is een samenwerkingsverband van verschillende organisaties die betrokken zijn bij het behoud van de iep in ons land. Door nauw samen te werken bij zowel de beleidsbepaling als gecoördineerde inventarisatie, uitvoering en controle levert de Iepenwacht een belangrijke bijdrage aan de instandhouding van de boom, tegen zo laag mogelijke kosten.

De Iepenwacht speelt ook een belangrijke rol op het gebied van voorlichting, communicatie en bijvoorbeeld het selecteren van (gecertificeerde) aannemers.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de Iepenwacht. Kijk op www.iepenwacht.nl voor contactgegevens.

Hoofdstuk 5. Handleiding Goede Praktijk

5.1 Algemeen

De 'Handleiding Goede Praktijk' beschrijft de afzonderlijke onderdelen van de keten van een goed iepenbeheer. Deze handleiding is vooral bestemd voor beheerders van iepen, die hun iepenbeleid goed willen uitvoeren. Iepenbeheerders zijn vooral gemeenten, maar ook (semi-) overheden als Rijkswaterstaat, provincies, waterschappen, recreatieschappen, landgoedeigenaren, nutsbedrijven, particulieren en grote terreinbeheerders als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Provinciaal Landschap.

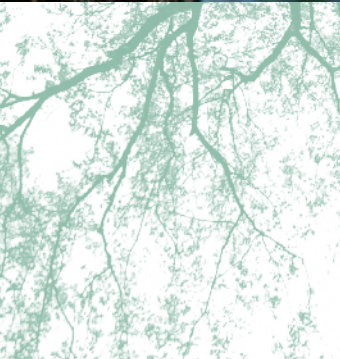
5.2 Inventarisatie en registratie iepenbestand

Alle iepen die in een gemeente voorkomen moeten worden geïnventariseerd. Deze iepen kunnen onder het beheer van verschillende instanties of personen vallen, namelijk:

- de gemeente
- andere (semi-)overheden als Rijkswaterstaat, provincie en waterschap
- grote terreinbeheerders als Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, nutsbedrijven en Provinciaal Landschap
- landgoedeigenaren
- kleine particulieren.

Het registreren en vastleggen van de standplaatsgegevens van de iepen gebeurt bij voorkeur digitaal en met behulp van de Grootchalige Basiskaart van Nederland. Daarnaast kan het wenselijk zijn de dikteklasse en leeftijd te noteren en te registreren welke iepen preventief geïnjecteerd zijn met Dutch

Trig®. Stichting Iepenwacht Fryslân registreert het aantal geïnjecteerde iepen in het iepenbeheersysteem.

Veldiepenbosjes en solitaire veldiepen moeten ook worden geregistreerd. De veldiepenbosjes kunnen op topografische kaarten of op luchtfoto's worden weergegeven.

Meer informatie over cultivars (met hun eigenschappen en bruikbaarheid), de historie en biologie van de iep, vindt u in het standaardwerk Iep of Olm, karakterboom van de Lage Landen (ISBN 978 90 5011 281 9).

5.3 Controle op ziekteverschijnselen

Het hele iepenbestand moet in de actieve iepziekteperiode (vanaf 1 april tot 1 oktober) en in twee tot drie rondes regelmatig worden gecontroleerd op ziekteverschijnselen. Het begin van de eerste controleronde is (mede) afhankelijk van het in blad staan van de iepen én de weersomstandigheden. In een vroeg voorjaar met relatief hoge buitentemperaturen vliegt de nieuwe generatie iepenspintkevers eerder uit. Daarmee ontstaat er een vervroegd risico op besmetting van gezonde iepen door de zogenaamde rijpingsvraat van de jonge iepenspintkevers.

De door iepziekte aangetaste iepen moeten duidelijk gemerkt en geregistreerd worden met vermelding van datum, standplaats en naam van de beheerder of eigenaar. Deze gegevens moeten ook bij het Centrale Meldpunt van de Iepenwacht in de desbetreffende provincie worden gemeld. In de provincie Friesland vormt BTL Bomendienst het projectbureau en is tevens het meldpunt. In Groningen vormt Landschapsbeheer

Groningen het projectbureau en is daar tevens het meldpunt. We bevelen aan om voor de registratie een uniforme codering te gebruiken, bijvoorbeeld:

Z = zieke iep
B = broedboom
Bh = broedhout
V = verdacht van iepziekte

Zieke iepen van particulieren moeten eveneens geregistreerd worden. Hetzelfde geldt voor twijfelgevallen en ‘verdachte’ iepen. Gebruikt gereedschap moet ontsmet worden met alcohol (96%) of spiritus.

Tip: Het regelmatig informeren van het publiek via lokale en regionale media kan burgers bewust maken van het risico van haardhout van onbekende herkomst!

5.4 Vellen zieke iepen

Bij het vellen van een iep moet er zo kort mogelijk boven het maaiveld gezaagd worden. Het wegfreen van de stobbe is afdoende. Stobben die meer dan 3 centimeter boven het maaiveld uitsteken, moeten rondom worden ontbast door de bast af te steken. Gerooide stobben moeten, volgens de voorschriften, als iepenhout verwerkt worden.

Binnen twee weken

In de periode van 1 april tot 1 oktober moeten zieke iepen binnen twee weken worden opgeruimd en onschadelijk gemaakt. Hetzelfde geldt voor het ongeschildde iepenhout, dus

ook snoeihout en takhout afkomstig van snoeien, dunnen, storm en dergelijke, dat geen broedhout mag worden. De keverlarven ontwikkelen zich tot kevers in een zgn. 'poppenkamer' tussen bast en hout. Het vochtgehalte is daarbij van belang; als de poppenkamer uitdroogt of juist te nat is mislukt het broed. Versnipperen van takhout en ontbasten van stamhout is dan ook effectief om te voorkomen dat de keveraantallen sterk toenemen.

Inzet van vrijwilligers

Vrijwilligers die na een training iepziekte kunnen herkennen, kunnen een rol vervullen bij het opsporen van zieke of dode iepen. Zo wordt voorkomen dat deze iepen broedbomen worden, met alle negatieve gevolgen van dien. Mits goed opgeleid, kunnen vrijwilligers ook helpen bij het verwijderen van zieke veldiepen in beplantingen als singels en bosjes. De Iepenwacht kan hierover meer informatie verstrekken. Ook kan het zinvol zijn om regelmatig partijen haardhout te (laten) controleren op het aanwezig zijn van ongeschild iepenhout. Dit hout kan als broedhout fungeren, waardoor er plaatselijk grote aantallen nieuwe iepenspintkevers kunnen ontstaan.

Het iepenhout dat in de periode van 1 oktober tot 1 april vrijkomt, moet uiterlijk op 31 maart volgens de voorwaarden zijn verwerkt en onschadelijk gemaakt. Dit om verdere verspreiding van de besmettelijke iepziekte te voorkomen.

Wortelcontact

Zieke iepen die in een laanbeplanting staan besmetten elkaar vaak via zogenaamd wortelcontact. Om dit te voorkomen adviseren we om de op het oog (nog) gezonde iepen aan weerszijden van de zieke of aangetaste iep(en) preventief te verwijderen. Ook kan het effectief zijn om het wortelcontact te verbreken door een verticale sleuf tussen de bomen te graven. Indien de ziekte ondanks bovenstaande maatregelen door blijft zetten in lanen/wegbeplantingen, kan men ook kiezen voor een bres. Er worden dan, gezien vanaf de zieke boom/bomen, 5 bomen verder 1 à 2 gezonde iepen verwijderd.

Broedboom-risico

Om het ontstaan van broedbomen te voorkomen is het belangrijk dat zieke iepen zo snel mogelijk geruimd en onschadelijk gemaakt worden. Eén of meer broedbomen zorgen voor een toename van het aantal nieuwe spintkevers en de besmetting van gezonde iepen met de iepziekteschimmel. Broedbomen moeten binnen 3 werkdagen gesaneerd worden.

Uitvoering

Zieke iepen kunnen geveld worden door:

- gekwalificeerde eigen medewerkers
- uitbesteding aan gecertificeerde groenaannemer of een gecertificeerd bomenrooibedrijf (BVOR Certificaat Iepenverwerker of Erkenning Iepen hout Groenaannemer van Aequator Groen & Ruimte)
- de Iepenwacht.

Composteerinrichtingen die via de BVOR gecertificeerd zijn als iepenverwerker (zie voor lijst www.BVOR.nl) verwerken het aangeleverde iepenhout volgens de voorwaarden die zijn vastgelegd in de certificeringsregeling. Het iepenhout moet aan

een gecertificeerd verwerkingsbedrijf in de eigen regio worden aangeboden, bij voorkeur bij een bedrijf dat binnen een straal van 40 kilometer is gevestigd.

5.5 *Onschadelijk maken iepenhout*

Ongeschild iepenhout moet binnen veertien dagen onschadelijk worden gemaakt volgens de ‘Voorwaarden voor de verwerking van iepenhout door composteerbedrijven’ wanneer het ter verwerking is aangeboden aan een gecertificeerd BVOR-composteerbedrijf. Streef ernaar het iepenhout op de werkplek onschadelijk te maken.

Het op een juiste wijze onschadelijk maken van iepenhout kan op de volgende manieren:

- stamhout schillen met schilshop en/of motorfrees, tak- en snoeihout met een doorsnede groter dan 4 cm versnipperen met een shredder
- ongeschild stamhout tenminste één jaar onder water bewaren op speciale locatie waar het iepenhout gedurende de gehele periode onder water kan worden bewaard
- ongeschild stam- en takhout ter verwerking aanbieden aan een gecertificeerd BVOR-Composteerbedrijf
- ongeschild stamhout verschredderen voor gebruik biomassa.

Ongeschild stamhout moet afgedekt getransporteerd worden. Het hout òf afdekken met zeil of gebruik maken van een gesloten container.

5.6 *Monitoring iepenspintkevers met feromoonvallen*

De monitoring van iepenspintkevers met zogenaamde feromoonvallen geeft de ‘verhoogde’ activiteit van iepenspintkevers aan. Dit betekent dat er in de directe omgeving van één of meer feromoonvallen een broedboom of broedhout aanwezig is. Deze bron van jonge kevers moet zo snel mogelijk worden opgespoord en onschadelijk gemaakt. Helaas gebeurt het maar al te vaak dat opgeslagen haardhout als broedhout voor de iepenspintkevers fungeert.

In de gemeente Amsterdam heeft Ingenieursbureau Amsterdam veel ervaring met dit monitoringstelsel, dat ook meldt wanneer de eerste generatie jonge iepenspintkevers is uitgevlogen. De feromoonvallen worden tussen half april en half mei geplaatst, hoe vroeger hoe beter, en blijven tot 15 oktober hangen. Gedurende deze periode worden de vallen minstens twee keer gecontroleerd op iepenspintkevers die ook geteld worden. Bij vangsten van meer dan tachtig kevers, gedurende een periode van twee maanden, is er sprake van een hoge infectiedruk. Vrijwel zeker is er dan een bron in de buurt die opgespoord en onschadelijk gemaakt moet worden. Snelle en gerichte actie is geboden.

5.7 *Injecteren met Dutch Trig® (preventief)*

Belangrijke, waardevolle en monumentale iepen kunnen in de maanden mei en juni preventief geïnjecteerd worden met Dutch Trig® dat één jaar bescherming biedt tegen iepziekte. De behandeling moet dus jaarlijks herhaald worden. Overigens biedt Dutch Trig® geen bescherming tegen besmetting met de

iepziekteschimmel via wortelcontact. Bij iepen die al besmet zijn of al iepziekte hebben, werkt deze behandeling ook niet. Meer informatie over deze methode is te vinden op www.dutchtrig.nl.

Het injecteren van iepen ondersteunt goed iepenbeheer.

5.8 Herplant van iepen

Om de Nederlandse iepenpopulaties nu en in de toekomst in stand te houden is het belangrijk dat er herplant plaatsvindt met minder vatbare klonen, zoals 'Clusius', 'Dodoens', 'Lobel' en 'Plantijn' of met de resistente iepenvariëteit, de 'Columella' of 'Ulmus Resista New Horizon'.

Stichting Iepenwacht Fryslân heeft een lijst samengesteld met soorten die in aanmerking komen voor gebruik bij herplant.

De inheemse iepensoort, de fladder- of steeliep, is geschikt voor de herplant in bijvoorbeeld landschappelijke beplantingen. De fladder- of steeliep is weinig vatbaar voor iepziekte omdat de kever deze soort niet 'lust' vanwege zijn specifieke geur.

Broedboomrisico

Om het ontstaan van broedbomen te voorkomen is het belangrijk dat zieke iepen zo snel mogelijk worden geruimd en onschadelijk gemaakt. Eén of meer broedbomen zorgen voor een toename van het aantal nieuwe spintkevers en de besmetting van gezonde iepen met de iepziekteschimmel.

